

פורים – תום הנבואה והמלכות
שיעורו של הרב יהודא אשכנזי (מניטו)

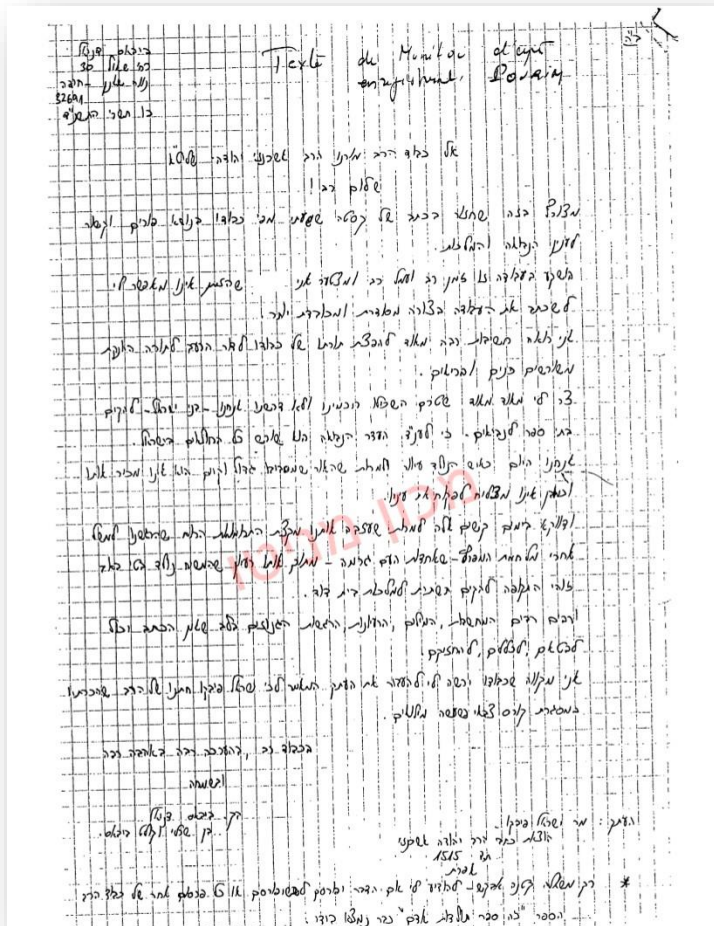
שיעור שניתן ע"י הרב אשכנזי זצ"ל
בקריית ארבע

המקור נמצא בתוך גנזך כתבי היד של הרב,
שיתפרסמו בעתיד ע"י מכון מניטו

תמלול ומקורות: דניאל ביבאס

danielbibas@gmail.com

לעילוי נשמת קמרא (קולט) בת מזל ביבאס
למשפחת צרפתי שהיתה תלמידה של מניטו
באורסיי צרפת

מכון מניטו

Manitou.org.il

העמותה להפצת משנתו של הרב יהודא אשכנזי (מניטו) זצ"ל

תודה מיוחדת למישל צבע וז'אקלין סלאם על הסיוע

כל הזכויות על התוכן שמורות לדניאל ביבאס ולמכון מניטו (ע"ר). ניתן להשתמש בתוכן בצורה חופשית לשימוש עצמי בלבד. אין אישור לפרסם את התוכן בכל אמצעי פרסום כלשהוא, לרבות הדפסה או במרשתת (אינטרנט) ללא היתר בכתב ממכון מניטו. לבקשות אישור לצרכי פרסום נא לפנות במייל ל: manitou.fondation@gmail.com

מניטו: חשבתי לחלק את הלימוד לשני חלקים: בחלק הראשון נלמד קצת חידושים על אסתר במגילה.

נתחיל בשני דברים:

קודם כל על הפסוק הראשון יש מאמר בגמרא¹ חשוב כשלעצמו: כל סיפור שמתחיל ב"ויהי בימי" – ב"ויהי" בדרך כלל – אבל ביתר דיוק ב"ויהי בימי" זה לשון צער. אני יודע שכבר למדנו את הכלל הזה אבל נראה מה אומרת הגמרא.

אז הפסוק אומר: "ויהי בימי אחשורוש" – שימו לב לטעמים של המסורת (ויהי בימי – ויהי בטרחא, בימי במאריך) המילה "ויהי" כאילו מנותקת מההסבר של "בימי אחשורוש", לכן יש עניין של "ויהי" בפני עצמו. "הוא אחשורוש המלך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה". נראה אח"כ ההגדרה של אסתר המלכה שהיא מלכה של מאה ועשרים ושבע מדינה. למה? זה כבר מתחיל בהגדרה של מלכות אחשורוש בכלל הזה של לשון "ויהי" שאינו אלא צער. כפי שאומרת הגמרא במסכת מגילה (י/ב):

אמר ר' לוי, ויש אומרים ר' יונתן: דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה.

והדיוק של "אנשי כנסת הגדולה" – כי הם חיו את העניין הזה. כי אנשי כנסת הגדולה הם האחרונים של הנביאים ואלו שבהם עלו מבבל עם עזרא, סביב לעזרא באותה תקופה בערך ולכן המאורע של "ויהי בימי" הם חיו על בשרם. אותו צער של "ויהי בימי אחשורוש".

בהמשך הגמרא:

"כל מקום שנאמר "ויהי בימי" אינו אלא לשון צער. ודוכתיה (ז"א דוגמא) ויהי בימי אחשורוש – הוה המן".

הפירוש של התורה תמימה² הוא הבא:

"טעם הדבר דכל "ויהי בימי" אינו אלא לשון צער, כתבו המדרשים משום דכיוון דמיחס הכתוב את הימים לאדם אחד כאילו הימים לו לבדו הם ולא לכל באי עולם והול"ל "ויהי במלך אחשורוש", אלא ודאי משום שהם ימי צרה, ומאת הקב"ה לא תצא הרעות ולכן תלה הרעה באחשורוש".

כאילו יש דבר מסויים, מוגדר דרך האדם המיוחד ששמו אחשורוש. זה מה שקרה. שקרה מכיוון שהימים האלו היו ימי אחשורוש. זה מובן. אבל עדיין לא למדנו למה זה לשון צער?

המשך דברי התורה תמימה: "אלא ודאי משום שהם ימי צרה ומאת הקב"ה לא תצא הרעות לכן תלה הרעה באחשורוש". והתורה תמימה כשמביא המקור במסכת מגילה מוסיף "הוה המן". אני לא נתתי את ההסבר למה הת"ת מדגיש המן: יתכן לומר שכל הסיפור של אחשורוש כאחשורוש זה סיפור של שמחה: "ליהודים היתה אורה ושמחה". דווקא בימי אחשורוש. ובהרבה נושאים בתלמוד כשרוצים לומר ימי הפורים לא אומרים "ימי אסתר" או "ימי מרדכי" אלא "ימי אחשורוש". למשל: העניין של שושן פורים. מכיוון שהערים מוקפות חומה מימי אחשורוש. אנחנו יודעים מאותה סוגיא שהפסוק אומר "בימי אחשורוש" אבל בגמרא נאמר בימי יהושע כדי לייחס כבוד לארץ ישראל. זה נושא בפני עצמו. אנו אם כן רואים

¹ מגילה י/ב: "ויהי בימי אחשורוש". אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן: דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה: כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער. (אסתר א') ויהי בימי אחשורוש – הוה המן.

² ר' ברוך לוי אפשטיין מפינסק.

שהסיפור דרך אחשוורוש זה לא סיפור של צער. אלא זהו המן, מכיוון שבימי אחשוורוש היה המן וזה הצער של אותם הימים.

זהו ההסבר של התורה תמימה.

אבל מכל מקום רצייתי לשאול שאלה קצת אחרת: אחרי כל מה שפירשתי שבע"פ שהצרה באה דרך המן בימי אחשוורוש כי סוף סוף אחשוורוש זה – ורש"י מדגיש – הוא "ברשעו מתחילתו ועד סופו", רמז שהיה מלך רשע, אבל בכל זאת אנו רואים שדרך אחשוורוש קרה נס. הנס של אסתר המלכה שהצילה את היהודים באותה תקופה. לכן יש כאילו איזה צל של סתירה בכל העניין. אם היה כתוב: "ויהי בימי אחשוורוש היה המן רשע מתחילתו ועד סופו", או במקרא או בפירוש, זה היה יותר קל אבל סוף סוף אחשוורוש – אע"פ שאנחנו יודעים מפי רש"י שהיה רשע, נראה כאילו הודות אחשוורוש קרה אותו נס של אסתר המלכה.

חוץ מזה לפי הקבלה – חוץ משני פסוקים – אני חושב, כל פעם שכתוב "המלך" זה רמז להקב"ה. יש מגילות – ואנחנו קוראים אותה 'המגילה של הגאון' – שבכל ראש עמוד יש המילה "המלך". מכל מקום השאלה היא כך: סוף הסיפור – ואם לא נאמר רוב הסיפור – זה סיפור של נס, של שמחה. אז מה ראו אנשי כנסת הגדולה לתלות את העניין של צער דווקא באותו סיפור שמתחיל ב"ויהי בימי"? זה מובן?

לפי הפשט של התלמוד הכלל הוא "כללי" יותר: "כל סיפור שמתחיל ב"ויהי" בלבד זה לשון צער. כל סיפור שמתחיל בלשון "ויהי" זה לשון שמחה. היה לו לומר: יש לו מקרה שאולי בא כסתירה לכלל הזה: "ויהי בימי אחשוורוש" זה לשון שמחה, זה עניין של שמחה. אדרבה הדגישו את זה דווקא ומביאים את הפסוק הזה כדוגמא "ויהי בימי אחשוורוש". ז"א שצריך לחפש מה היתה הצרה כי לכאורה זה לא צרה אלא זה נס. ואולי משום כך פירשתי שיתכן להסביר את זה כך: זה לא אחשוורוש אלא המן. אבל לפי המקרא זה אחשוורוש!

ולכן אני מציע הסבר קצת אחר. זה לא סותר את ההסבר הראשון של התורה תמימה כמובן, אבל – שדווקא המחיר של אותו נס שהציל את היהודים – זה דווקא שאסתר המלכה עזבה את ישראל ונכנסה אצל הגויים כמלכה. זאת אומרת כשאנחנו אומרים "אסתר המלכה" אנחנו שוכחים סוף סוף שהיא היתה מלכה של פרס ולא של ישראל.

ולכן פה יש מקום לנושא מיוחד. הצער שהיה דרך כל המאורעות (בחלק השני של הלימוד נראה איך מתחילה תקופה קשה מאד של הגלות – הגלות אחרי יציאת מצרים – הגלות ממש, חזרה דווקא באותו זמן. חרבן בית ראשון וליתר דיוק אע"פ שהיתה הצהרת כורש שהיתה להם אפשרות לחזור לארץ ישראל ולשים קץ להתחלת הגלות של גלות בבל, לא רצו, הרוב לא רצה, נשארו בפרס³. והגלות של חרבן בית שני זה רק חזרה של אותו "ויהי" שהתחילה דווקא בימי אחשוורוש. זהו ההגדרה של יהדות בבל. יהדות בבל זה הסמל של הגלות, של הגולה וזה מתחיל דווקא בחרבן בית ראשון. מה שקרה אחרי חרבן בית שני, גלות אדום וערב זה רק נוסף לגלות בבל.

³ ברכות ד/א: "כדתניא: (שמות ט"ו) עד יעבר עמך ה' עד יעבר עמך ה' – זו ביאה ראשונה, עד יעבר עם זו קניית – זו ביאה שנייה; מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא בדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא". והתשובה על איזה חטא נמצאת בגמרא אחרת: (יומא ט/ב): "ריש לקיש הוי סחי בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא. אמר ליה: אלהא! סנינא לבו, דכתיב (שיר השירים ח) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם עצמכם כחומה ועלייתם כולכם בימי עזרא – נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו, עכשיו שעלייתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו".

פורים – תום המלכות

ולכן אפשר להסביר את זה ככה: מה זה הצער של לשון "ויהי"? זה מה שקרה לאסתר המלכה. כי דרך אסתר המלכה שהצילה את היהודים. אבל באיזה מחיר? עזבה את ישראל. ואסתר המלכה זה לא דווקא אסתר – אשה – יהודיה אחת, וזה, זה כבר כשלעצמו חמור. התלמוד מסביר איך אסתר המלכה היתה יכולה להיות אשת מלך גוי. יש הסבר של התלמוד – זה לא נושא שלנו – היא היתה "קרקע עולם"⁴. זאת אומרת - יש איזו מגמה לפי המשמעות העמוקה של ההיסטוריה שהיה צריך להציל את עם ישראל דרך אסתר המלכה דרך מה שקרה לאסתר המלכה ואחשוורוש. יש הסבר שלאמיתו של דבר לא היתה אסתר עצמה, זה היה גולם בדמות אסתר שהיה אצל אחשוורוש. אבל זה דבר אחר. זה ידוע.

אבל מכל מקום זה ההסבר שאני מציע לכם. "ויהי" לשון צער, זה פרשת אסתר. ולכן ההגדרה של המגילה זה "מגילת אסתר" ולא "מגילת אחשוורוש" ולא "מגילת המן", ולא "מגילת מרדכי". זה "מגילת אסתר".

אז "מגילת אסתר" שוב זה היה נס של אסתר המלכה אבל זה האסון של עזיבת המלכות מישראל. כי דרך אסתר המלכה, המלכות עוזבת את ישראל ונכנסת אצל הגויים עד ימות המשיח. והיתה מלכות בבל עכשיו מלכות פרס ואח"כ מלכות מדי ויוון, אדום ורק המלכות החמישית תהיה מלכות המשיח.

אע"פ שאסתר אינה שייכת לשבט יהודה, למלכות בית דוד, היא שייכת למלכות דרך מלכות בית יוסף – יוסף ובנימין – היא שייכת לשבט בנימין. יוסף ובנימין זה הזרם של משיח בן יוסף. יהודה זה משיח בן דוד.

מכל מקום, יוסף מלך, יהודה מלך. ואנחנו לומדים בנושאים אחרים: יש קודם כל משיח בן יוסף, זה מלכות. ואע"פ שזה מלכות בזעיר אנפין כלפי בית דוד, משיח בן יוסף זה מלכות. משיח בן דוד זה מלכות המשיח. פשוטו כמשמעו.

ולכן המלכות עוזבת את עם ישראל והגויים יורשים את המלכות של עם ישראל.

ופעם הסברתי את זה ככה: אין לנו סמך על זה מכיוון שאנחנו חיים את המאורעות האלו. אנחנו חיים בתקופה שיש לה משמעות לגבי אותו נושא: שהמלכות מתחילה לעזוב את אומות העולם. מאז מלחמת העולם הראשונה אנחנו רואים שהשושלת של המלכים אצל הגויים מתחילה להיפסק. זה מתחיל באותה תקופה של הצהרת בלפור. מה שמאפיין את הנושא הזה באופן – אפשר לומר – נפלא, ששושלת כוש (אתיופיה) היו מגדירים את עצמם הארי של יהודה. זוכרים את זה? עכשיו התחלנו לשכוח את כל זה. והם היו אומרים שהם המלכים של ישראל האמיתיים דרך מלכות שבא. זה מלכות דוד, שלמה אַמְדוּס (?). והסמל שלו היה הארי של יהודה. ומה שיותר מרשים אולי זה השושלת של פרס שנפסקה⁵, ואיטליה, ויוון. טוב ספרדים זה יוצא מן הכלל, הפסיקה וחזרה. והמלכות שהיתה אחרונה זה אנגליה. אז נחכה ונראה.

וזה ידוע שלפי ההלכה כשרואים מלך של הגויים אומרים ברכה. כי יש איזה צל, איזה רמז של מלכות ישראל שנכנסה אצל הגויים מאז התחילה התקופה של הגלות. זה מובן? זה נושא בפני עצמו אבל זה חשוב להזכיר את זה.

⁴ סנהדרין עד/ב: "והא אסתר פרהסיא הואי! – אמר אביי: אסתר קרקע עולם היתה".

⁵ הבוונה למלך שח מאיראן לפני עלייה מומייני לשלטון האיטולות.

אז הכל מתחיל לחזור לישראל עד שתגיע תקופה של מלכות ישראל פשוטו כמשמעו במהרה בימינו. נראה ונחיה⁶.

אז זה העניין של מגילת אסתר.

פורים – תום הנבואה

אבל בכל זאת, מצאו בתלמוד רמז אחר לגמרי שאני רוצה להזכיר.

בתלמוד⁷ שאלו את חכמי ישראל: "אסתר מן התורה מניין?"

"רמז לאסתר מן התורה מניין? אמר להו (הרב השיב להם):

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים"⁸.

מה המשמעות של אותו רמז? יש באותו דף בגמרא: "משה מן התורה מניין? המן מן התורה מניין? (כן. "המן העץ הזה") ואסתר מן התורה מניין? הסתר אסתיר" פני מהם ביום ההוא.

אז נראה איזה אסון קרה פה. אבל דרך הדרש הזה אנחנו רואים שהמילה אסתר אע"פ שהמשמעות העברית היא לשון נסתר ולכן יש מקום לאותה דרשה (הסתר אסתיר – זה דומה מאד) הדרשה אינה באה על המילה הראשונה "הסתר" אלא על המילה השנייה "אסתיר", "וקרינן אסתיר" ויש פה רמז כי המילה אסתר זו מילה פרסית זו לא מילה עברית ולכן אין כאן "משחק מילים" גרידא. צריך להבין מה ראו חכמי הגמרא להבהיר לנו שיש רמז לאותו אסון שנרמז במילה "ויהי" דווקא באותו פסוק "הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

התשובה היא – מיד נקרא מה הסביר הת"ת אבל התשובה היא סיום הנבואה.

וסיום הנבואה יש לה כמה סיבות: אנחנו לומדים דרך ספר הכוזרי: אין נבואה אלא בארץ ישראל או קשורה לישראל. וכשעם ישראל יושב על ארצו. **מכיוון שפה - איזה עידן שונה לגמרי**. שמאדם הראשון דרך האבות ועד חרבן בית ראשון היתה נבואה בעולם. ופה יש לשון כפול (הסתר אסתיר) אז יש שתי מדרגות ואפשר ללמוד את הנושא הזה בקבלה כמובן אבל בתורת הנגלה – בעיקר אצל הרב נחמן מברסלב – מסביר את אותם הדברים במשמעות הנגלה של הדברים.

יש הסתרה ויש הסתרה בתוך הסתרה. "אסתיר פני מהם" – זו הסתרת פנים. אבל "הסתיר אסתיר" – זו הסתרה בתוך הסתרה⁹. אומרים את זה בלשון הקבלה: "הסתרה בגו הסתרה". בתוך.

⁶ ויש רמז על דרשת הרב באסתר רבה פרשה א/יג: "א"ר איבו כתיב (תהלים ב"ב) כי לה' המלוכה ומושל בגוים ותימר על כסא מלכותו, אלא לשעבר היתה מלוכה בישראל ביון שחטאו ניטלה מלכות מהם וניתנה לאו"ה הה"ד (יחזקאל ל') ומכרתי את הארץ ביד רעים, אמר רבי יצחק ביד אפוטרופסין רעים למחר כשישראל עושין תשובה הקדוש ברוך הוא נוטלה מעובדי כוכבים ומחזירה להם בישראל, אימתי? ועלו מושיעים בהר ציון" לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

⁷ חולין (קלט/ב): "המן מן התורה מניין? (בראשית ג') המן העץ, אסתר מן התורה מניין? (דברים ל"א) ואנכי הסתר אסתיר, מרדכי מן התורה מניין? דכתיב (שמות ל') מן דלוג ומתרגמינן: מירא דביא.

⁸ פר' וילך – דברים לא, 18

⁹ וזאת אולי הסיבה למה חז"ל עזבו את הפסוק: "הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתיר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני" (בראשית ד, 14) שהיה מתאים יותר לשם אסתר וכולל גם חלק מן הרעיון שיובא בהמשך דברי הרב ובחרו בפסוק "הסתר אסתיר" שכלל את רעיון הסתרה בגו הסתרה.

כדי להסביר את הנושא: מאז מעשה בראשית יש הסתר פנים בעולם. כדי שתהיה בחירה לאדם צריך שהבורא יסתתר דרך המסווה של הטבע. ולכן נקרא "אלהים" (בגמטריא הטבע) אבל יש נבואה, יש גלוי שכינה – והמצב הכללי זה הסתר פנים. וזה מסביר למה בני אדם הלכו בכיוון העבודה זרה. מכיוון שיש הסתר פנים. אבל יש גלוי שכינה דרך הנבואה ודרך כל המדרגות של הנבואה: רוח הקודש, נבואה והגלוי שכינה ממש. למשל בדור יציאת מצרים. זה דור מיוחד, זה דור בפני עצמו. גלוי שכינה: עד שנגלה עליהם הקב"ה במעמד הר סיני. וכשיש גלוי נבואה או גלוי שכינה אין מקום לבחירה לאדם. זה צריך לזכור תמיד: אנחנו חיים בתקופה של העולם שהתחילה בסיום הנבואה. וכשיש העובדה, המציאות של נבואה, של גלוי – אין בחירה. אז ההסתר פנים, הקדמון ממעשה בראשית – בין שאר הסיבות לפי הנושא שלנו – זה כדי שתהיה בחירה לאדם.

האל קורא את עצמו: "אל מסתתר בשפירי"¹⁰ – "אל מסתתר", כדי שתהיה בחירה לאדם. אבל יש לנו אַמרה (?) בשם הנבואה של גלוי שכינה, בעולם של הסתר פנים: יש גלוי וכשהגלוי הזה של הנבואה מסתיים אז זה הסתרה בתוך הסתרה. וכשיש הסתרה בתוך הסתרה, שוכחים גם שפשוט – ההסתרה עצמה שוכחים אותה. כשמרגישים שיש איזה חסרון אז מרגישים החסרון בהרגשה שלילית אבל ההרגשה שלילית מביאה למשהו חיובי: יודעים שחסר משהו לכן יש מקום לאמונה¹¹. אבל כשלא מרגישים בחסרון, גם האמונה מסתלקת. שוכחים שהיה משהו שחסר. זה מובן? ולכן יש עידוד לאמונה בכל התקופה של גלוי הנבואה של גלוי השכינה. וכשדווקא אותה תקופה מסתיימת, אין נבואה בעולם מכיוון שעם ישראל נמצא בגלות, חרבן בית המקדש וכן הלאה, אז גם הדבר הזה שהיה פעם גלוי – נשכח. ודרך זה נשכחה גם כן אותה ההרגשה של החסרון עצמו. זהו ההסבר של הרב נחמן מברסלב.

לכן אנחנו רואים שלפי הפסוק שלנו "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" – זה מצב לא נורמלי, לא טבעי. המצב הנורמלי, הטבעי זה הסתר פנים. אבל המצב הלא טבעי- זה הסתרה בתוך הסתרה.

ואנחנו רואים את זה בשני דברים:

עונש – זה עונש על מה? זה מה שאומר הפסוק: "כי פנה אל אלהים אחרים"¹². זה כבר ההגדרה של התלמוד למה שקורה בגלות¹³. מסכת כתובות: "כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז"¹⁴. כאילו פונה לאלהים אחרים ובאותה גמרא ההסבר הוא הפסוק על דוד המלך: "לך, עבוד אלהים אחרים". מכיוון שרצו לגרשו מנחלת ה' – מארץ ישראל – הוא אומר זה כאילו אמרו לו "לך עבוד אלהים אחרים". ולכן פה יש עונש וזהו האסון – "ויהי" במלוא המובן, לשון צער, זה סיום של אותה תקופה של ברכה¹⁵ שהיתה נבואה בעולם, שהיה גלוי שכינה בעולם. ושוב אנחנו

¹⁰ פירוש הרד"ק על ירמיהו מג, 10: "והאהל הנאה נקרא שפירי".

¹¹ אפשר להמשיל זאת בהבדל שבין עיוור מלידה לעיוור לאחר תאונה או מחלה ל"ע.

¹² דברים פרק לא: "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה בי פנה אל אלהים אחרים". כאן רמז עמוק שההסתרה באה בעקבות הגלות של ישראל.

¹³ כלומר כאן מתכוון הרב שהעונש של ויהי בימי אחשוורוש הוא קודם כל על עצם הגלות של ישראל.

¹⁴ כתובות קי/ב: "ת"ר: לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל – דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ – דומה כמי שאין לו אלוה, שנא': (ויקרא כ"ה) למת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל – כאילו עובד עבודת כוכבים; וכן בדוד הוא אומר: (שמואל א' כ"ו) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל – כאילו עובד עבודת כוכבים".

¹⁵ כי הנבואה היא אחד הסמנים הבולטים של שפע הברכה שה' מעניק לעולם.

חיים בעולם אחר לגמרי. חוץ מהמקרים של ניסים גלויים וניסים נסתרים שרק אנשי רוח הקודש מרגישים בזה. ירדנו ממדרגה למדרגה. ממה שדומה למה שדומה למה שהיה.

ההרגשה של הצדיק שנמצא פה, ומסביב לאותה האווירה של הצדיק - יש מה שדומה להרגשה של רוח הקודש ושל גלוי שכינה.

כל הביטויים על זה שאנחנו לומדים במקורות היה להם משמעות פשוטו כמשמעו באותה תקופה של גלוי שכינה. אבל בתקופה שלנו זה כאילו. זה כאילו מאמינים בזה בלי להאמין מכיוון שאין לנו נסיון בזה.

אני רוצה להזכיר פה הסבר של המהר"ל מפראג על מה שאומרת הגמרא : "הכל מן השמים חוץ מיראת שמים". ומה הפסוק? "ועתה ישראל מה ה' א' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' ¹⁶". ההסבר של הגמרא פשוט לגמרי¹⁷ : מכיוון שהכל ניתן מלמעלה למטה, מה שהקב"ה שואל מעמך זה מה ששייך לך ושרק אתה יכול לתת לו : זה יראת שמים. ולכן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. העיקרון פשוט מאד. והגמרא שואלת : "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?! ז"א והאם יראת שמים זה דבר קטן? כשהפסוק אומר : "כי אם ליראה אותו" . והגמרא משיבה : הן, לגבי משה זה דבר קטן. ז"א כלפי משה יראת שמים זה דבר קטן ולכן הוא יכול להגיד לעם ישראל "כי אם ליראה אותו" כאילו זה סתם. וההסבר הרגיל זה הענווה של משה רבינו. מכיוון שיש לו את הערך הזה, המידה הזו של יראת שמים בגלל שהוא עניו, אז הוא יכול לומר : זה דבר קטן. אבל אצל סתם בני אדם, אצל סתם עמך ישראל זה דבר גדול מאד יראת שמים. מכיוון שהוא עניו הוא לא רואה את הקושי, את החומרה שבדבר. וזה ההסבר הרגיל.

אבל משה לא היה רק עניו. היה חכם. והוא היה יודע שאצלו זה היה דבר קטן אבל אצל סתם בני אדם זה לא דבר קל. ולכן זה לא מספיק, ההסבר אינו מספיק. ולכן אני הסברתי פעם את זה כך :

יש שתי משמעויות למילה "לגבי משה". לגבי משה – זה כלפי משה אבל לגבי משה אפשר להבין על יד משה. כשמשה נמצא, אז יראת שמים זה דבר קטן. אם אתה נמצא על יד משה, אז זה דבר קטן וכשמשה מסתלק אז זה דבר גדול. זה מה שרמזתי מקודם שיש לנו דוגמא של דוגמא של רמז של רמז של צל של צל של העניין הזה של גלוי שכינה, נבואה, רוח הקודש אצל הצדיקים בכל דור ודור. ולכן זה לא לחינם שדווקא החסידים היו מבינים את הדבר הזה. הגדלות שבנוכחות של הצדיק. על יד הצדיק הכל יותר קל. הערכים הם יותר קלים. אין ספקות. כשיש צדיק פה, אי אפשר להתווכח. רואים, יש מישהו. אע"פ שלא מבינים, מרגישים בזה. טוב, זה מובן, כן?

ולכן זה ההסבר של "הסתרה בתוך הסתרה". והנה איך הת"ת מסביר את זה¹⁸ :

¹⁶ דברים י, 12.

¹⁷ ברכות לג/ב : " ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים, שנאמר (דברים י'): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר: (ישעיהו ל"ג) יראת ה' היא אוצרנו! - אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. דאמר רבי חנינא: משל, לאדם שמבקשים ממנו בלי גדול ויש לו - דומה עליו ככלי קטן - קטן ואין לו - דומה עליו ככלי גדול".

¹⁸ על הפסוק שבדברים (לא, 18) : "זאנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים".

"כמה פירושים וביאורים ורמזים נאמרו בביאור אגדה זו. ולי נראה פשוט עפ"י הדרשה הבאה: 'אסתיר פני ביום ההוא' – אמר הקב"ה: 'אע"פ שהסתרתני פני מהם, בחלום אדבר בו'¹⁹."

והדרשה היא לכאורה פשוטה: יש הסתר פנים של בחינת הנבואה אבל בכל זאת בחלום אדבר בו. וזה הקשר שמסביר הת"ת – וזה פירוש עמוק מאד – בין הגלוי של הנס נסתר דרך החלום של מרדכי. שדרך החלומות יש משהו שדומה לנבואה עצמה והצלת היהודים באה דרך החלום אע"פ שהיתה הסתרת פנים. וזה ההסבר של הת"ת.

"בחלום אדבר בו – ופרש"י – ביום ההוא קדייק – ביום ולא בלילה" (לפי דיוק בפסוק), בלילה יש משהו שדומה קצת לגלוי השכינה וזה נקרא חלום. החלום של בעל רוח הקודש כמובן. ולא החלום של חולה חלום.

ואנחנו רואים שכל הגלוי הזה של הנס של אסתר המלכה בא דרך החלום של מרדכי. ישמראים לו חלום כדי שיתפלל על הדבר". זה קצת הסבר מוסרי אבל בכל זאת נקבל. שמראים לו חלום כדי שיתפלל על דבר, לא. זה שייך לעניין מכיוון שמרדכי חלם אז סוף סוף אסתר המלכה ביקשה והיא קבלה את זה מהיהודים שיתפללו. והנס אולי זה שהתפללו. אולי. פה קבלו לעבוד על עצמם. אולי זה התחלת הנס.

נמשיך בדברי הת"ת:

"ורצה לומר – דכשעתידה לבוא איזה גזירה וצרה חלילה, מראה הקב"ה את הדבר למי שראוי בחלום הלילה כדי שיתפלל ותתבטל הגזירה. והנה איתא במדרשים על הפסוק באסתר "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה"²⁰ מאין ידע? בעל החלום הגיד לו [והובא בפרש"י שם] וזהו ששאלו: אסתר מן התורה מניין? כלומר עניין אסתר ומקריה – שיודיע הקב"ה דבר גזירה בחלום כדי שיתפללו – איפה רמז בתורה? והשיב רב מתנה: "ואנכי הסתר אסתיר" וצ"ל וגומר שסמך על יתר לשון הפסוק "ביום ההוא", וע"פ הדרשה על אותו הלשון "בחלום אדבר בו" וכמש"כ ויען כי עיקר המגילה נקראת על שם אסתר ולכן תלו השאלה על שמה ואף רב מתנה כיון להשיבם בערך לשון נופל על לשון הסתר אסתיר, ודו"ק".

"ודו"ק" – על מה הוסיף דו"ק? אתם יודעים את המשמעות של המילה דו"ק? בישיבות אומרים: "דרוש ותמצא קל". אני למדתי כשהייתי בתלמוד תורה: "דרוש וקבל שכר". ולכן הוא רומז שיש עוד סוד בדבר. כי הוא נתן לנו הסבר נפלא: אע"פ שיש הסתרת פנים אבל זה רק ביום כפי שאומר הפסוק, בלילה יש אפשרות של חלום וזה מציל את הקהילה כאילו נביא בא, הגיע והסביר להם מה לעשות כדי לצאת מאותה צרה. והוא מוסיף "ודו"ק". מה יש לדיוק? לפי מה שלמדנו יש רמז יותר ישיר בין המילה אסתר - אע"פ שהיא פרסית - והמילה "הסתר אסתיר" של הפסוק בעברית. ז"א הוא רמז את זה הת"ת. לשון נופל על לשון אבל אנחנו לא מבינים שלשון נופל על לשון מעברית לפרסית ומפרסית לעברית!

ויש עוד דוגמא בנושא אחר: "פורים כפורים" – זה דרשה עמוקה מאד. מה הקשר בין פורים לכפורים. אבל כפורים זה מילה עברית, "פורים" זה מילה פרסית. ומה זה לשון נופל על לשון? זה לא סתם, יש משהו יותר עמוק. לכן לפי הלימוד שלנו פה צריך להבין את זה כך: **"הסתר**

¹⁹ חגיגה (ה/ב): "דברים ל"א) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, אמר רבא: אמר הקדוש ברוך הוא: אף על פי שהסתרתני פני מהם – בחלום אדבר בו".

²⁰ (אסתר ד, 1) "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדלה ומרה".

אסתיר פני ביום ההוא – **המשמעות הכללית זה סיום הנבואה**. גמרנו! אין שום גלוי שכינה. ודווקא מגילת אסתר זה תקופת סיום הנבואה ולכן – וזה נושא אחר- השם המפורש נעלם במגילה. אין שום רמז מפורש במגילה להקב"ה. וזה גם נושא בפני עצמו כפי שאמרת. זה ספר בתנ"ך שאין שום זכר להקב"ה (כאילו יצא מבית מדרשו של הקיבוץ המאוחד!) אז זה מה שצריך להיות: "ייהי" של הפסוק הראשון זה הצרה גדולה ביותר. זה הצער הגדול ביותר²¹. דרך אסתר המלכה המלכות עוזבת את עם ישראל ויתר על כן סיום הנבואה: הסתרה בתוך הסתרה – זה מה שרציתי להציע לכם בעניין זה.

ובאותו נושא, באותו הקשר מכיוון שרמזתי לעניין שאין שם המפורש מתגלה במקרא הזה, אנחנו יודעים שבעולם שם יש כמה ראשי תיבות סופי תיבות בסדר זה או אחר בכמה פסוקים. ויש מקור מיוחד שהוא בפרק ד', פסוק יד': "כי אם אחרש תחרישי בעת הזאת, רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת הזאת הגעת למלכות".

אז אנחנו רגילים למצוא באותו פסוק את הרמז ש- איך אומרים? לא גלוי שכינה – אלא התגלות של ההשגחה בהיסטוריה²² - "ממקום אחר". אבל בכל זאת אני זוכר שפעם למדתי את זה – הבטוי הזה: "ממקום אחר" – הוא קצת קשה. זה לרמוז להקב"ה והבטוי "ממקום אחר" הוא לא מתאים כי מקום אחר זה הולך לכיוון של הסטרא אחרא. זה דרש קשה מאד אע"פ שהמילה מקום היא שייכת להקב"ה אבל הבטוי "מקום אחר" זה מקום אחר! ויותר מזה: אם ההשגחה באה מהקב"ה ממקום אחר, התוצאה זה אסון: "את ובית אביך תאבדו" ולכן, תפסתם את זה? השאלה מובנת כן?

ולכן אני מציע את ההסבר הזה: זה קשור למה שמגבילים את השמחה של פורים יעד דלא ידע". שצריך לשתות יין יעד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן²³. "ברוך מרדכי" – זה מצד הקדושה. "ארור המן" – זה מצד הסטרא אחרא. אז מה הוא רוצה לומר? יש כאן שני דברים חשובים: קודם כל אנחנו רגילים לדעת שיש יהודים תמימים. שחושבים בכנות שצריך להשתכר בפורים כקוף, איך אומרים בעברית? כחזיר. ואנשים בעלי מידות. מה קורה? קרנבל או פורים? אז צריך להביא את הפשט: "עד דלא ידע" – ולא עד בכלל. פה יש נסיון, מבחן עמוק מאד של כל עניין היין: החטא נכנס לעולם דרך עץ הדעת טוב ורע. "המן" מן התורה מניין? "המן העץ". עץ הדעת טוב ורע. כן. ואח"כ אנחנו רואים מה קרה לנוח: אחרי המבול. מה התורה מספרת איך כל ההיסטוריה מתחדשת: כרם, יין, שכרות. ופה יש מבחן. כי היין נותן את הערבוב בין טוב ורע. אז להגיע עד אותו גבול ולהסתפק בזה. ז"א המצווה היא כפולה: קודם כל להיות בשמחה של היין. זה מצווה, חובה. אבל אח"כ להסתפק בגבול וזה קשה מאד. עד דלא ידע ולא יותר. זה הדבר הראשון.

ובכל לימוד הלכה בנושא של היין של פורים יתכן שיש איזה סתירה עם ההלכה שאסור להגיע למצב כזה ודווקא בפורים... אע"פ שיש דעות אחרות שדווקא ביום פורים אפשר להיות כבהמות. טוב, זה דעה "אחרת"...

ונחזור לנושא שלנו. אם אסתר המלכה מחליטה לדבר עם אחשוורוש עם כל הקושי שיש בדבר, עם כל הפחד שלה להציל את העם שלה אז זה בסדר, ההשגחה תהיה בדרך הישרה ואם לאו אז זה בא דרך המן. "ממקום אחר". תפסתם את הדיוק? ואני רוצה לתת הסבר פשוט מאד

²¹ ירושלמי סנהדרין פ"י (דף כח/ב): "רבי יעקב בר אבוי בשם רבי אחא מיייתי לה מן הדא וחיכיתי ליי' המסתיר פניו מבית יעקב וקיוותי לו אין לך שעה קשה בעולם מאותה שעה שאמר לו הקב"ה למשה ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

²² הסתר יה.

²³ מגילה ז/ב: "אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

בעניין : יש מדרש שמוסר לנו : "אם אתם תחזרו למוטב – טוב ואם לאו, אני שולח לכם מלך קשה כהמן והוא יחזיר אתכם"²⁴. זוכרים את המדרש הזה? אז זהו העניין : אם זה בא דרך מרדכי, זה בסדר גמור – "ברוך מרדכי". ואם לאו, אז זה בא ממקום אחר, אז מגיעים לאותו בלבול של "ברוך המן" חס ושלום. וזה מה שאמר הפסוק : "ואת ובית אביך תאבדו". מכיוון שאם זה דרך המן אז אוי ואוי על אסתר, על מרדכי, על כל המנהיגות. זה מה שרציתי לציין בנושא. ואני חושב שהגענו ועברנו את השעה.

²⁴ ע"פ סנהדרין צז/ב : "אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה – נגאלין, ואם לאו – אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה – אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב".

שיעור של הרב אשכנזי על פורים - דף מקורות

1. אסתר (א, א)
וַיְהִי בַיּוֹם אֲחַשְׁוֵרוּשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוּשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדּוֹן וְעַד כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה.
2. תלמוד – מגילה י:
"וַיְהִי בַיּוֹם אֲחַשְׁוֵרוּשׁ. אָמַר רַבִּי לֹוי וְאִיתִימָא רַבִּי יוֹנָתָן: דְּבַר זֶה מִסּוּרַת בִּידֵינוּ מֵאַנְשֵׁי כְּנַסַּת הַגְּדוּלָּה: כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי אֵינוֹ אֵלָּא לְשׁוֹן צַעַר. (אסתר א') וַיְהִי בַיּוֹם אֲחַשְׁוֵרוּשׁ - הוּא הַמֶּלֶךְ".
3. תורה תמימה על הפסוק הנ"ל:
טעם הדבר דכל "ויהי בימיו" אינו אלא לשון צער, כתבו המדרשים משום דכיוון דמייחס הכתוב את הימים לאדם אחד כאילו הימים לו לבדו הם ולא לכל באי עולם והול"ל "ויהי במלך אחשורוש", אלא ודאי משום שהם ימי צרה, ומאת הקב"ה לא תצא הרעות ולכן תלה הרעה באחשורוש.
4. תלמוד ברכות ד/א:
"כַּדְתֵּינִיא: (שמות ט"ו) עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' - זו בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה, עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' - זו בִּיאָה שְׁנִיָּה; מִכֵּאן אָמְרוּ חַכְמֵי: רֵאשׁוֹיִם הִיוּ יִשְׂרָאֵל לִיעֲשׂוֹת לָהֶם נֶס בַּיּוֹם עֲזָרָא כַּדָּרְךְ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם בַּיּוֹם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, אֵלָּא שֶׁגֵּרַם הַחֲטָא". אֵיזָה חֲטָא? וְהַתְּשׁוּבָה בְּגִמְרָא אַחֲרָת:
5. תלמוד יומא ט/ב:
"רִישׁ לְקִישׁ הוּי סַחֵי בִירְדָנָא, אַתָּא רַבָּה בַר בַּר חֲנָה, יֵהֵב לֵיהּ יָדָא. אָמַר לֵיהּ: אֱלֹהֵא! סְנִינָא לְכוּ, דְּכַתִּיב (שִׁיר הַשִּׁירִים ח) אִם חוֹמָה הִיא נִבְנָה עֲלֶיהָ טִירַת כֶּסֶף וְאִם דַּלַּת הִיא נִצּוֹר עֲלֶיהָ לֹחַ אֲרֹז, אִם עֲשִׂיתֶם עִצְמַכֶּם כַּחֲוֵמָה וְעֲלִיתֶם כּוֹלְכִים בַּיּוֹם עֲזָרָא - נִמְשַׁלְתֶּם כֶּסֶף, שְׂאִין רַקֵּב שׁוֹלֵט בּוֹ, עַכְשָׁיו שֶׁעֲלִיתֶם כַּדַּלְתוֹת נִמְשַׁלְתֶּם כְּאֲרֹז שֶׁהִרְקֵב שׁוֹלֵט בּוֹ.
6. אסתר רבה פרשה א/ג:
"א"ר אֵיבּוֹ כְּתִיב (תְּהִלִּים כ"ב) כִּי לֹהֵי הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בְּגוֹיִם וְתִימְרַעַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ, אֵלָּא לְשַׁעֲבֵר הִיתָה מְלוּכָה בִּישְׂרָאֵל כִּיּוֹן שְׁחַטְאוּ נִיטְלָה מַלְכוּת מֵהֶם וְנִיתְנָה לְאוֹי"ה הַה"ד (יְחִזְקֵאל ל') וּמְכַרְתִּי אֶת הָאָרֶץ בְּיַד רַעִים, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֵּיד אֶפּוֹטְרוֹפְסִין רַעִים לְמַחַר כְּשִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטְלָה מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַחֲזִירָה לָהֶם בִּישְׂרָאֵל, אֵימַתִּי? וְעֵלּוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן" לְשִׁפּוֹט אֶת הַר עֵשׂוֹ וְהִיתָה לֹהֵי הַמְּלוּכָה".
(וְזֶהוּ רִמּוֹ אֹלֵי לְדַרְשַׁת הַרְבֵּי)
7. תלמוד חולין קלט/ב:
"הֵמֶן מִן הַתּוֹרָה מִנִּין? (בְּרַאשִׁית ג') הֵמֶן הַעֵץ, אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנִּין? (דְּבָרִים ל"א) וְאֵנְכִי הִסְתַּר אֶסְתֵּיר, מִרְדְּכִי מִן הַתּוֹרָה מִנִּין? דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת ל') מִן דְּרוֹר וּמִתְרַגְמִינִין: מִירָא דְכִיָּא.
8. וְזֹאת אֹלֵי הַסִּיבָה לְמָה חֲז"ל עֲזָבוּ אֶת הַפְּסוּק: "יֵהֵן גִּרְשַׁת אֶתִּי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אֶסְתֵּר וְהִיִּתִי נֵעַ וְנָד בְּאָרֶץ וְהִיא כָּל מִצְאֵי יֵהֲרַגְנִי" (בְּרַאשִׁית ד, 14) שֶׁהִיא

מתאים יותר לשם אסתר וכולל גם חלק מן הרעיון שיובא בהמשך דברי הרב ובחרו בפסוק "הסתר אסתיר שכלל את רעיון הסתרה בגו הסתרה.

9. דברים לא :

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים". כאן רמז עמוק שההסתרה באה בעקבות הגלות של ישראל.

10. כתובות קי/ב :

"ת"ר: לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל - דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ - דומה כמי שאין לו אלוה, שנא': (ויקרא כ"ה) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל - כאילו עובד עבודת כוכבים; וכן בדוד הוא אומר: (שמואל א' כ"ו) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים? אלא לומר לך: כל הדר בחו"ל - כאילו עובד עבודת כוכבים".